

Казанцев С. В.,
*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права
№ 1 Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВИЛА ЛОЯЛЬНОСТІ У КОМАНДИТНОМУ ТОВАРИСТВІ

Відносини повних учасників командитного товариства мають особисто-довірчий (фідучіарний) характер у тому значенні, що партнерам за договором фактично надано більше прав, чим це необхідно для діяльності створеного товариства, але з умовою, що вони не скористаються надлишками цих прав, будуть чесними і обачливими по відношенню друг до друга й у першу чергу стануть керуватися інтересами товариства в цілому.

Правила лояльності містяться у засновницькому договорі і визначаються законом. До них можна віднести норми, що зобов'язують учасників прикласти всі зусилля для досягнення товариством поставлених цілей і відмовитися від дій здатних завдати шкоду товариству.

Одним з таких правил є те, що учасник товариства не має права конкурувати із товариством. У ст. 119 ЦК ця заборона виражається в тому, що учасник товариства не вправі: а) від свого імені та у своїх інтересах укладати правочини, однорідні з цілями діяльності товариства; б) бути учасником тільки одного повного чи командитного товариства.

Здійснення учасником товариства правочинів, однорідних з тими, котрі складають предмет діяльності товариства та участь його в інших товариствах, де відповідальність учасника не обмежена, може привести до наслідків, шкідливим як для самого товариства, так і для третіх осіб, його кредиторів.

Товариство в таких випадках страждає від таких факторів як:

- 1) посилення конкуренції в тім секторі ринку, в якому воно діє;
- 2) відволікання капіталу учасника, що в іншому випадку міг би бути

здіяний з користю для товариства;

3) відволікання сил, уваги і часу учасника на сторонню справу;
і нарешті,

4) небезпека використання на шкоду товариству відомостей про реальне положення справ у товаристві учасником, що має інтерес у сторонній справі.

Шкода інтересам третіх осіб наносить та обставина, що участь у декількох повних товариствах або як учасника з повною відповідальністю в командитних зводить нанівець необмежену відповідальність учасника по зобов'язаннях товариства.

Необмежена відповідальність роздвоюється, якщо учасник складається в двох товариствах, а якщо більш, ніж у двох, те і зовсім розпорошується, тому що відповідальність по боргах декількох товариств падає на ту саму майнову масу учасника.

Таким чином, головна гарантія кредитоспроможності товариства - необмежена відповідальність учасників своїм майном втрачає всякий зміст.

Законодавство Німеччини (§ 112 Німецького Торгівельного Укладення, далі – ТУ) забороняє учасникові товариства брати участь як партнеру з необмеженою відповідальністю в іншому подібному по предметі діяльності товаристві. Подібна заборона не ставить своєю метою охорону інтересів кредиторів товариства, а покликана відгородити його від можливої конкуренції. Заборона ця може бути змінена або зовсім скасована у товариському договорі.

Участь особи в товаристві з обмеженою відповідальністю, в акціонерному товаристві і як вкладника в товаристві командитному не забороняється, тому що в цьому випадку розмір відповідальності особи обмежений і заздалегідь відомий.

Заборона в засновницькому договорі одночасної участі особи в подібних товариствах не припустима, тому що як писав Г. Ф. Шершеневич, учасник повного товариства «прийняв на себе необмежену відповідальність своїм майном, але не зобов'язався вкласти в справу усе своє майно».

Зазначену точку зору розділяють і дослідники німецького права. Так, Peter Behrens вказує, що «...якщо заборона (конкуренції – С. К.), яка встановлена у договорі, накладає на партнера, що навіть не конкурує із товариством, зобов'язання відмовитися від будь-якої діяльності, така заборона не буде мати сили, тому що §112 ТУ передбачає лише заборону конкуренції, але не зобов'язує партнера присвятити увесь час і сили товариству».

Як вказувалося вище, норми, що обмежують конкуренцію учасника із товариством, оберігають товариство від таких шкідливих факторів, як:

1) посилення конкуренції внаслідок появи нового підприємця в тім же секторі ринку;

2) небезпека використання на шкоду інтересам товариства зведень

про положення справ у ньому учасникам, що мають інтерес у сторонній справі;

3) відволікання капіталу, сил, часу й уваги учасника на сторонню справу;

Ці фактори небезпечні для товариства, але байдужні для третіх осіб, його кредиторів. Таким чином, нормам, що обмежують конкуренцію, ст. 119 ЦК цілком доцільно надає диспозитивний характер.

Якщо учасники вважають, що перераховані вище обставини не завдадуть товариству шкоди, вони вільні скасувати або змінити заборону на конкуренцію, яка закріплена у законі.

Цим шляхом пішли багато закордонних законодавств, які, забороняючи учасникам товариства здійснення однорідної діяльності, мають на увазі насамперед захист інтересів товариства, що можуть постраждати від можливої конкуренції. Так, за § 112 ТУ, «партнер не має права без згоди інших партнерів, здійснювати діяльність у тій же області бізнесу, що і товариство або брати участь у якості партнера з необмеженою відповідальністю в іншому однорідному товаристві».

Ст. 119 ЦК забороняє учасникові вчиняти від свого імені та у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб однорідні правочини. Але на практиці не поодинокі випадки, коли учасник повного товариства входить до складу виконавчого органу іншого господарського товариства, що має однорідний предмет діяльності. Стороною в подібній угоді буде юридична особа, однак учасник має в цьому випадку власний інтерес. У випадку комерційного представництва особа-представник також діє не від свого імені, а від імені особи що представляється, однак має безумовну зацікавленість в успіху угоди і розраховує на одержання винагороди. Усі перераховані випадки настільки ж шкідливі для товариства, що й однорідна діяльність учасника у своїх інтересах і від свого імені, тому повинні бути передбачені нормами законодавства, що захищають товариство від небажаної конкуренції. Зокрема, іншим учасникам повного товариства повинне бути надане право вимагати від учасника негайного припинення членства в органі управління іншого господарського товариства, що здійснює аналогічну діяльність, під страхом виключення з товариства або відшкодування товариству збитків (упущеної вигоди). У випадку, якщо розмір збитків визначити важко, доцільно в законі або, принаймні, у засновницькому договорі передбачити можливість стягнення з винного учасника на користь товариства неустойки в заздалегідь визначеній сумі.

Здійснюючи угоди, однорідні з тими, що складають предмет діяльності товариства, від свого імені або від імені третьої особи, учасник товариства одержує, як правило, певну вигоду. Тому представляється доцільним надати іншим учасникам можливість вибору між вимогою компенсації збитків і вимогою передачі товариству отриманої по таких угодах вигоди.

Подібним чином вирішується питання в законодавстві Німеччини.

Наприклад, у Німеччині товариство вправі за своїм вибором розглядати конкуруючу угоду, укладену учасником від свого імені, як таку, що вчинена за рахунок товариства.

Вітчизняне законодавство не вказує, протягом якого часу така вимога може бути пред'явлена учасникові. Очевидно тут необхідно погодитися з точкою зору С. Н. Ландкофа, який вважав, що в даному випадку застосовується загальний трирічний строк позовної давності з того моменту, коли інші учасники дізналися про порушення учасником його обов'язків.

Законодавство Німеччини вирішує по іншому це питання. Параграф 113 ТУ встановлює тримісячний строк для подачі позову з моменту, коли іншим учасникам стало відомо про порушення учасником правил, що обмежують конкуренцію, але в межах 5 років з моменту порушення.